

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

Даярдаган	: Мээрим Абдылдаева
Университет	: Кыргыз – Түрк «Манас» Университети
Институту	: Коомдук Илимдер Институту
Багыты	: Түркология
Иштин сыпаты	: Магистрдик диссертация
Беттердин саны	: XV – 129
Бүтүрүү датасы	: 04/06/2015
Илимий жетекчиси	: Ф.и.д., доц. Таалайбек Абдиев

АЗЫРКЫ КЫРГЫЗ ТИЛИНДЕГИ СИНТАКСИСТИК КАЛЬКА

Азыркы кыргыз лексикасы даяр сөз каражаттарын кабыл алуу менен гана чектелбестен, кыргыз тилиндеги жаңы сөздөр, сөз айкаштары, составдык терминдер, фразеологизмдер, жаңы лексикалык маанилер калька жолу менен да пайда болууда. Аталган тил каражаттарын мындай жол менен кабыл алуу өтө татаал жана көп кырдуу маселе.

Калькалоодо башка тилдеги үлгү болгон сөздөрдүн структурасы экинчи тилге абсолюттук түрдө көчүрүлбөстөн, калькалап алган тилдин ички мүмкүнчүлүгүнө, башкача айтканда, грамматикалык түзүлүшүнө жараша болот.

Азыркы күндө кыргыз тил илими активдүү изилденүүдө. Ошондой болсо да, анын кээ бир тармактары толук изилденбей келет. Мындай толук изилденбеген аспектилердин бири болуп калька маселеси, анын ичинде синтаксистик калька саналат. Башка тилдин синтаксистик түзүлүшүнүн үлгүсүнө ылайыкташтырылып курулган синтаксистик бирдиктер синтаксистик кальканы түзөт.

Учурда кыргыз тилинде синтаксистик калькалардын орду чоң. Алардын азыркы тилинин дээрлик баардык тармактарында, көбүнчө расмий документтерде, басма сөздө, илимий эмгектерде колдонулушу кыргыз элинин күндөлүк турмушунда күндөн – күнгө көбөйүүдө. Бирок, бул маселеге көп көңүл бурулбагандыктан, синтаксистик кальканын турпатын ачып берүү, аны классификациялоо иштери дээрлик жүргүзүлгөн эмес. Буга байланыштуу атайын бул маселеге арналып жазылган илимий эмгектер жокко эсе. Мына ушул себептердин негизинде биздин бул ишибиз азыркы кыргыз тилиндеги синтаксистик

калька маселесине арналып, анда синтаксистик калькаларды ар тараптан илимий анализге алуу аракети көрүлдү.

Диссертациялык иш киришүү бөлүмү менен башталат. Киришүүдө изилдөөнүн актуалдуулугу, иштин максаты, алдыга коюлган милдеттери, колдонулуучу ыкмалар, иштин жаңылыгы, практикалык маанилүүлүгү ж.б. жөнүндө маалымат берилет. Жалпысынан иш эки бөлүмдөн турат. Биринчи бөлүмдө азыркы кыргыз тилиндеги калька тууралуу жалпы маалымат берилип, анын түрлөрү каралды. Ал эми экинчи негизги бөлүмдө синтаксистик калька түшүнүгүнө аныктама, түшүндүрмөлөр берилип, анын түрлөрү, пайда болуу жолдору аныкталып, лексика – семантикалык анализ жүргүзүлүп, ар тараптан иликтөөгө алынды. Синтаксистик кальканы номинативдик жана коммуникативдик функцияларына карай классификациялоо аракети жасалды.

Ачык сөздөр: неологизм, калька, тилдик пуризм, татаал сөз, туруктуу сөз айкаштары, калып формалар, синтаксистик конструкция, синтаксистик калька.

ÖZ

Hazırlayan	: Meerim Abdılđaeva
Üniversite	: Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Türkoloji
Tezin Niteliđi	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa sayısı	: XV – 129
Mezuniyet Tarihi	: 04/06/2015
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Taalaybek Abdiyev

ÇAĞDAŞ KIRGIZ TÜRKÇESİ'NDE KELİMESİ KELİMESİNE (MOTAMOT) CÜMLE ÇEVİRİLERİ

Günümüzde Çağdaş Kırgız Türkçesi'nin kelime hazinesinde çeviri öğeleri aracılığıyla yeni kelimeler, kelime grupları, terimler, deyimler ve ifadeler ortaya çıkmaktadır. Bu yöntemle böyle ifadeleri edinme konusu çok ciddi bir sorudur.

Kelimesi kelimesine cümle çevirilerinde yabancı dil kelimesinin yapısı tam olarak olduğu gibi geçmiyor. Bu da dilin kabiliyeti ve dolayısıyla dilbilgisel yapısının göz önüne alınması ile gerçekleşir.

Günümüzde kelimesi kelimesine cümle çevirileri Kırgız Türkçesi'nde önemli yer almaktadır. Bu yöntemle ortaya çıkan ifadeler resmi belgelerde ve medyada sık sık görülmeye başlamıştır. Ayrıca bilimsel ve Kırgız halkının günlük hayat dilinde de yayılmaya başladı. Buna rağmen, bu soru tam olarak araştırılmadığından dolayı, bu güne kadar kelimesi kelimesine cümle çeviri çeşitlerini sınıflandırma ve açıklama konusunda çalışmalar yapılmamıştır. Dolayısıyla bu konuyla ilgili araştırmalar bulunmamaktadır. Yukarıda belirtilen sebeplerin temelinde araştırmamız Kırgız Türkçesi'nde kelimesi kelimesine cümle çeviri sorusuna adanmış ve bu yöntemle türemiş çeviri öğeler bilimsel açıdan etraflı incelenmiştir.

Birinci bölümde Kırgız Türkçesi'nde çeviri öğeleri ile ilgili genel bilgiler verilmektedir ve onların türleri incelenmektedir. İkinci bölüm ise kelimesi kelimesine cümle çeviri kavramının çok yönlü analizine ve türlerin tanımlanmasına, açıklanmasına, türeme yollarının araştırılmasına ve sözcük – anlamsal analizinin gerçekleştirilmesine adanmıştır.

Anahtar Kelimeler: neolojizm, purism, birleşik kelime, kelime grupları, çeviri öğeleri, kelimesi kelimesine cümle çevirileri.

АБСТРАКТ

Подготовила	: Мээрим Абдылдаева
Университет	: Кыргызско –Турецкий Университет «Манас»
Институт	: Институт Социальных Наук
Направление	: Тюркология
Вид исследования	: Магистерская диссертация
Количество страниц	: XV – 129
Дата завершения	: 04/06/2015
Научный руководитель	: Док.фил.н., доцент Таалайбек Абдиев

СИНТАКСИЧЕСКАЯ КАЛЬКА В СОВРЕМЕННОМ КЫРГЫЗСКОМ ЯЗЫКЕ

Современная кыргызская лексика пополняется не только путем заимствования готовых языковых средств, но и путем калькирования новых слов, словосочетаний, составных терминов, фразеологизмов и новых лексических значений. Такой способ заимствования языковых средств очень сложен и многогранен.

Калькирование – это наиболее сложный способ заимствования слов, словосочетаний и новых значений из других языков посредством перевода. При этом, во – первых, образуются новые лексические единицы по модели калькируемого слова, во – вторых, происходит обогащение новыми значениями уже существующих в языке слов. Таким образом, при калькировании заимствуется не материальная форма лексической единицы, а только её структура или значение.

Несмотря на то, что сегодня кыргызский язык как наука активно изучается, его некоторые отрасли остаются неизученными. Одним из таких аспектов является проблема синтаксической кальки. Синтаксическая калька – это образование новой синтаксической конструкции путем буквального перевода соответствующей иноязычной языковой единицы.

Диссертация начинается с вводной части. Во введении дана информация об актуальности исследования, цели работы, поставленных задачах, примененных методах, новизне работы, практической важности и т.д. В целом, работа состоит из двух частей. В первой части дана общая информация о кальке в современном кыргызском языке и рассмотрены его виды. Во второй главной части диссертации дана общая характеристика

синтаксической кальке, рассмотрены ее виды, проведен лексикосемантический анализ. В заключительной части работы сделаны выводы исследования видов синтаксической кальки, приведены замеченные особенности.

Ключевые слова: неологизм, калька, языковой пуризм, сложные слова, словосочетания, синтаксические конструкции, синтаксическая калька.

ABSTRACT

Written by	: Meerim Abdylbaeva
University	: Kyrgyz-Turkish University “Manas”
Department	: Institute Of Social Science
Branch	: Turkology
Type of Thesis	: Master’s Thesis
Pages	: XV – 129
Date closed	: 04/06/2015
Supervisor	: Dr. of Philological Sci., Assis. Prof. Taalaybek Abdiev

SYNTACTIC CALQUE IN MODERN KYRGYZ

Now the lexicon of the Kyrgyz language isn't limited to loan of lexicons, also there are new words, phrases, compound terms, various lexical expressions by means of calque. The question of loan of similar expressions is in the real way very difficult.

When calque the structure of the word from a foreign language isn't transferred in an absolute form, occurs taking into account language opportunities, according to a grammatical structure.

Now Kyrgyz language in active research. Despite it, some areas remain investigated not up to the end. One of similar aspects is the calque and a syntactic calque as one of its components. The syntactic units formed on similarity of a sample of syntactic structure of a foreign language form syntactic calque.

Now syntactic calques play the integral role in the Kyrgyz language. The real expressions in increasing frequency occur in official documents, the use number in scientific works and in everyday life of the Kyrgyz people is multiplied. Despite it, because of not full research of the question, it was almost not carried out works on classification and disclosure of forms of a syntactic calque so far. In this regard until this moment isn't available works devoted to this problem. On the basis of the above reasons our research is devoted to a question of a syntactic calque in the Kyrgyz language and to attempts of the versatile analysis from the scientific point of view.

In chapter 1 the general information on calque in the Kyrgyz language is given, and it's types also researched. Chapter 2 is devoted to the comprehensive analysis of concept of a

syntactic calque, definition, a clarification, definition of types and their ways of education, carrying out lexicon – the semantic analysis. Work on classification of a syntactic calque on nominative and communicative functions is spent in this chapter.

Keywords: neologism, calque, purism, phrases, set expressions, syntactic constructions, syntactic calques.